

Foto: Glenmarks

FÅGELTOFTA KYRKA

FÖRHISTORIA

Det kan möjligen ha funnits en företrädare till Fågeltofta kyrka. I så fall torde den ha varit en stavkyrka som legat på samma plats som denna.

Det enda som antyder något sådant är emellertid en muntlig tradition, enligt vilken man ville lägga den första kyrkan inte mitt i byn, vilket var vanligast, utan mitt i socknen. Detta skulle bli på en kulle som kallas Krabbehöj. Den ligger ett par hundra meter nordväst om Fågeltofta vid vägen mot Månslunda (och påstås ha fått sitt namn efter en greve Krabbe som skulle ha blivit ihjälslagen där och begravd i stenhögen). Men när man släpat dit timmer till kyrkobygget försvann alltsamman under natten och återfanns på den plats där kyrkan nu ligger. "De gamle", som berättat detta för dem som nu är gamla, visste också att det var pysslingarna som bodde i backen som flyttat timret för att de inte ville ha en kyrka i sin närhet.

En kärna av sanning kan det ju finnas i sådana berättelser.

KYRKAN OCH BYN

Kyrkan blev byggd mitt i byn, men så ligger den ju inte nu. Det beror på att byn i stort sett försvunnit. Inte mindre än sexton gårdar fanns kring kyrkan vid början av 1700-talet, och dessutom en hel del hus, som beboddes av olika slag av hantverkare. Enligt en karta från år 1766 gick en bygata från kyrkan mot norr till Slättebergshuset. En annan bygata gick från Kärragårdens väg vid ån mot väster. Det sista huset vid den vägen är smedjan, vars boningshus ännu står kvar med byggnadsåret 1766 på gaveln.

Det fanns till och med en prästgård i Fågeltofta by. Den låg i byns norra del på Kärragårdens mark och i böckerna kallas den Karnaryd eller Karinaryd. Man vet att en komminister Jöns Brorström den tolfte oktober 1768 döpte sin son Thure Petrus i prästgården.

En del av byn ödelades vid en brand 1744. Då drabbades också kyrkan. Bland annat förstördes alla kyrkböcker från före 1709.

Den verkliga dödsstöten för Fågeltofta by kom emellertid år 1868. Våren kom mycket tidigt det året: säden såddes redan i februari månad. Grödan stod fin och djuren hade släppts på bete när vintern kom tillbaka den trettonde maj med snö och frost. Säd och potatis frös bort. Det blev mässfall i kyrkan när prästen inte kunde ta sig fram från Lövestad i drivorna. Det blev så gott som hungersnöd och bönderna kunde inte betala sina arrenden. Greve Raoul Hamilton, som då var ägare till Kronovall, passade på att säga upp deras kontrakt. Han ville själv bruka jorden. Bönderna fick riva sina byggnader och röja ny mark i skogen.

KYRKAN I FÅGELTOFTA

Under 1100-talets senare hälft byggdes Fågeltofta kyrka, troligen av allmogen i Fågeltofta och angränsande byar. Den helgades åt aposteln Petrus och kallas i äldre urkundet S:t Petri kyrka. Den följde det i skånskt stenkyrkobygge under denna tid vanliga romanska schemat med rektangulärt långhus som är högre och bredare än koret med sin ännu lägre och smalare halvrunda absid. Ursprungligen hade kyrkan antingen öppen takstol eller platt innertak. Under början av 1400-talet slogs valven: två travéer stjärnvalv i långhuset och kryssvalv i koret. Möjligen bekostades valven av självaste drottning Margareta som i århundradets första decennium ärvde den närbelägna gården Stora Topphem och lät bygga en väg därifrån till kyrkan. Under 1400-talet tillkom också kalkmålningar, bland annat föreställande apostlar, av vilka rester, lät vara överkalkade, finns kvar.

I den norra korväggen alldeles i närheten av triumfbågen finns en nisch för förvaring av nattvardsgåvorna. Den användes inte numera.

TILLBYGGNADER: BONDRUMSKYRKAN OCH TORNET

Korsarmen, en bred utbyggnad åt norr, tillkom på 1400-talet. Vissa detaljer tyder på att den från början varit vapenhus och att kyrkans ingång varit här. Den kom att kallas Bondrumskyrkan sedan befolkningen i Bondrum kraftigt ökat på grund av en kalkindustri, som kom igång 1840. Bänkplatserna i kyrkan räckte då inte till (varje rote hade sina bestämda platser). Då inreddes tillbyggnaden med bänkar vid båda sidor. Predikstolen var då mitt för Bondrumskyrkan, men man kunde inte se altaret därifrån. Vid samma tid slogs här ett tunnvalv.

Av en detalj på en karta från 1766 framgår att det funnits en klockstapel norr om kyrkan eller eventuellt ett klocktorn över Bondrumskyrkan. Detta togs bort när ett kraftigt torn med lanternin 1818–1882 tillbyggdes kyrkan i väster. Från början fanns ingen ingång från tornet utan kyrkans huvudingång var genom Bondrumskyrkan. Tornets bottenplan bildade en förlängning av långhuset och bänkar fanns även i tornet, enligt en beskrivning från 1830 av en kyrkoherde Kjellman. Orgelläktare fanns inte då.

Golvet var belagt med tegel samt med gravstenar, vilka nu är avlägsnade.

I mitten av huvudingången fanns en järnkroksförsedd lem som ledde till ett gravkort med kistor bland annat från en släkt Brask. Dessa är numera avlägsnade och gravkoret igenfyllt.

Bänkplatserna i kyrkan var försedda med dörrar, till färgen blå med vita speglar.

KYRKANS INVENTARIER

Fågeltofta kyrkas dopfunt från 1200-talet är i kalksten med en enkel rundbågsfris. Den är inte stor eller praktfull men ändamålsenligt utformad med plats att sänka ner barnet. När på 1600-talet den fattiga församlingen fick det bättre ställt tyckte man att dopfunten var väl simpel. Då placerades den som fot under predikstolen. Men dess status blev återupprättad 1952 när predikstolen flyttades till sin nuvarande plats. Dopfunten är nu försedd med ett mässingsfat med inristade vapen och en inskription på danska från Psaltaren 51.

En madonnabild, troligen härstammande från ett medeltida, skulpterat Mariaaltare, hade tagits i förvar av kyrkovärden Lars Nilsson i Månslunda. Det återställdes 1973 till kyrkan av sonsonen Hjalmar Larsson och fick sin plats på långhusets norra vägg ovanför dopfunten. Skånes Hembygdsförbund hade dessförinnan rengjort den och konstaterat att färgen inte är den ursprungliga.

Predikstolen, som består av korg och baldakin, tillverkades på 1600-talet och bär på baldakinen inskriptionen VERBUM DOMINI MANET IN AETERNUM (Guds ord förbliver evinnerligen). Den kan ha skänkts av dåvarande ägaren till Kronovalls slott, Anders Sinclair, vars vapensköld sitter i korgens

vänstra spegelfält. Nästa vapensköld tillhör hans hustru Kirsten Kaas. De två övriga sköldarna avser makarna Georg Johan von Essen och Christina Catarina Palmcreutz. Dennas föräldrar har för övrigt sina vapensköldar hängande på ömse sidor av trimfbågen, dit de flyttats från det gamla altaret. Föräldrarna var kammarherre Palmcreutz och Chatarina Elisabet Hueck Frisenheim. Dessa tre par har alla varit patroner för Fågeltofta kyrka.

Orgelläktaren byggdes år 1870, då ett orgelharmonium skänktes av en okänd donator. Tidigare hade möjligtvis ett psalmodikon använts till psalmsången. Kyrkan fick ett nytt sexstämmigt orgelverk 1890. Då flyttades harmoniet till Månslunda skola. Vid kyrkans restaurering 1952 tillkom den nuvarande piporgeln, ett verk av firma A. Mårtensson, Lund.

I sakristian står den gamla kyrkokistan, utförd av ek och försedd med järnbeslag och tre lås – 1686.

Kyrkans så kallade fattigstock finns nu vid dörren i vapenhuset. Den är tillverkad år 1733 av en kraftig ekstock och beslagen med breda järnband. I den offrades förr till församlingens fattiga, därav benämningen.

Bland kyrkans övriga lösa inventarier kan nämnas två gamla mässingsstakar och två tennstakar från femtonhundratalet. En förnämlig nattvardskalk i silver bär årtalet 1605. Kuppan har dock förnyats 1869. När Fågeltofta skildes från Lövestads församling fick Lövestad överta församlingarnas gemensamma sockenbudtyg. Lövestad skänkte då (1962) en vinkanna av silver till Fågeltofta. En sirlig brudkrona i förgyllt silver skänktes 1951 till kyrkan av Emma Anderson, som kom från Kronodal, Bontofta. Två silververser skänktes 1963 av Kristina och Emma Andersson, Ekeberg. 1985 fick kyrkan fyra silverljusstakar från Tore Andersson, bosatt i USA och bördig från Fågeltofta.

ALTARE OCH ABSID

År 1952 fick Fågeltofta kyrka en genomgripande restaurering. I hög grad kom den att gälla själva korpartiet. Absiden var då avskärmad från det övriga koret med en altartavla, en kopia från 1894, utförd av C G Ramberg. Den har nu placerats i sakristian. Den föreställer Jesu besök hos Marta och Maria i Betania. Tidigare hade kyrkan en altartavla som 1766 donerats av Pehr Palmcreutz den yngre och föreställde korsfästelsen med Jerusalem i bakgrunden och upptill en triangel med det heliga gudsnamnet. Det gamla altaret var av trä och dekorerat med adliga vapen samt med glaspärlor av olika färger och storlek. Det var placerat något längre fram i koret än nu; det skilde koret från sakristian.

Vid restaureringen fick nu kyrkan ett nytt altare av rött tegel, skänkt av Anders Nilsson-Thurelund.

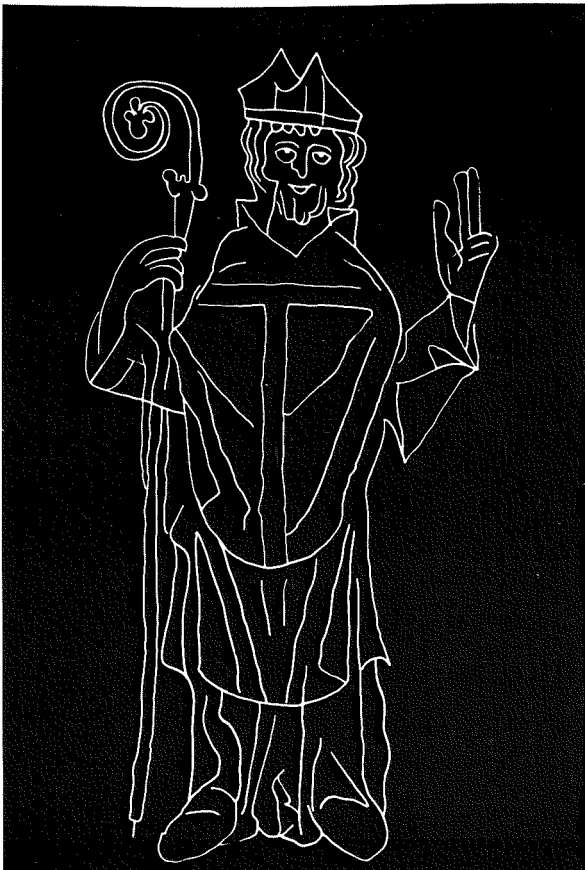
Absidfönstret åt öster skulle ändras till sin ursprungliga storlek, men vederbörande myndigheter i Stockholm kunde inte enas med ortens kyrkliga organ om fönstrets storlek och utformning. Först efter det att arkitekten Torsten Leon-Nilsson kontaktades kunde 1963 fönstret förses med en glasmålning av konstnären Martin Sjöblom. Motivet är ett kors kring vilket slingrar sig en röd ros, som öppnar sin kalk mot åskådaren. Därmed symboliseras Guds på korset självtgivande kärlek. Konstverket hade bekostats av Kristina och Emma Andersson, boende i Lund men stammande från Ekeberg, Fågeltofta.

KYRKKLOCKORNA

Storklockan från 1200-talet: Höjd 90 cm, bredd 89 cm. Livets ena sida har en låg linjerelief som föreställer Sankt Nicolaus i full ämbetsdräkt och textbandet: IN HONERE BEATE NICOLE FUSUS E OREX GLORIAE VENI CUM PACE AMEN. Denna klocka anses vara en av de vackraste medeltidsklockor vår provins har att uppvisa. Hur den hamnat i Fågeltofta kyrka, som är helgad åt S:t Peter och inte åt S:t Nicolaus, vet man inte.

År 1805 skänkte greve Axel Hamilton och hans hustru Beata, född von Essen, en "lillklocka" av järn. Den var dålig i klangen och när den sedan sprack ställdes den undan på vinden. Den ersattes av en ny lillklocka, som invigdes på juldagsmorgonen 1932. Den är bekostad av Fågeltofta församling och gjuten av Ohlssons Klockgjuteri i Ystad. Priset var femtonhundra kronor.

Denna lillklockas höjd är 72 centimeter, bredden 70 centimeter. Text på livets ena sida: RING IN GUDSTJÄNSTID! HJÄRTA OCH HAND, TANKE OCH TUNGA / FOLKET, VÅRT LAND, GAMLA OCH UNGA / GÄRNING OCH KALL / GUD SKOLA DYRKA. Text på livets andra sida: JULDAGEN 1932 / DÅ KONTRAKTSPROSTEN BROR OLOF WIDÉN / VAR KYRKOHERDE; LARS JÖNSSON OCH NILS ANDERSSON / VORO KYRKVÄRDAR, INVIGDES DENNA KLOCKA TILL FÅGELTOFTA KYRKA. GJUTEN AV M & O OHLSSON I YSTAD.

Interiör av Fågeltofta kyrka omkr. 1915.

*NICOLAUS-BILDEN på storklockan i Fågeltofta kyrka.
Textbandet är här kraftigt förminskat
i förhållande till bilden.
Observera de bakvända S-en.*

TEXTILIER

Mattorna i koret och altarrundeln är vävda av den nyligen (1994) bortgångna textilkonstnärinnan Hellevi Nilsson-Kjellhard och bekostades av Fågeltofta syförening i samband med restaureringen 1952. Kormattan heter Vår, mattan framför altaret Guds händer. Kyrkan äger också ett altarbrun och ett antependium. Två mässkrudar, en vit och en violett, skänktes av den tidigare nämnda Emma Andersson från Bontofta. Det senaste tillskottet kom 1993, nämligen en grön mässkrud + stola, vävd och broderad av textilkonstnärinnan Elsi Arenlid, Kristianstad.

GRAVKAMMARE

I nordvästra hörnet av kyrkogården finns en murad gravkammare, uppförd för avlidna från Kronovalls slott. Här ligger greve Axel Hugo Hamilton, född 1755 på Barsebäck och död 1817, och hans maka Beata Elisabet von Essen, död 21/1 1819, jämte en i späd ålder avliden dotter.

Följande kan bland annat läsas i Folkminnesarkivet i Lund:

Den lilla sockenskyrkan i Fågeltofta har genom snart åtta århundraden bevarat sin medeltida karaktär.

Psalm 163:5 i 1937 års svenska psalmbok:

*Dit har med far och mor vi gått.
Där lyfte barnabön vingen.
Där ha för Herren Gud vi stått
samman vid altarringen.
Där var vår första nattvardsgång.
Där har vid jul och påsk vår sång
med våra fäder sig enat.*

Denna sammanställning är gjord våren 1994 av förre kyrkovärden Bernhard Ekeberg.